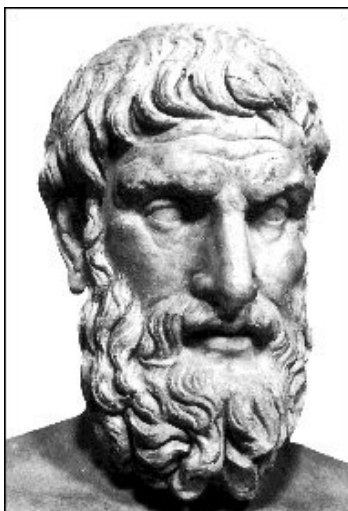

ΚΗΠΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΕΥΡΑΣ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ
ΜΕ ΤΟΝ
ΕΠΙΚΟΥΡΟ
ΚΑΙ ΤΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ

Θεσσαλονίκη, 697-2 ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΠΙΚΟΥΡΟ ΚΑΙ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ

*Εσένα στολίδι του γένους των Ελλήνων, που πρώτος
μπόρεσες να υψώσεις φως λαμπρό μες σε φρικτά
σκοτάδια και φανέρωσες τις χάρες της ζωής, εσένα
ακολουθώ, και στα δικά σου χνάρια πάνω τα πόδια μου
πατούν, όχι για να σε παραβγώ, αλλά από αγάπη και
πόθο να σε μιμηθώ.*

[Εγκώμιο για τον Επίκουρο. Λουκρήτιος (III. 1-6)]

Το παρόν εγχειρίδιο δημιουργήθηκε από τον Κώστα Β. Καλεύρα, με τη συνδρομή του Χρήστου Γιαπιτζάκη, για λογαριασμό του ΚΗΠΟΥ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, κατά την χρονολογία της 697 Ολυμπιάδος έτος Α΄.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αυτό το εγχειρίδιο γράφτηκε σε πολύ απλή μορφή, για να συμβάλει στη γνωριμία με τον Επίκουρο και τη φιλοσοφία του, ή αν θέλετε με τις κυριότερες θέσεις της Επικούρειας φιλοσοφίας, από αυτούς που έρχονται σε επαφή για πρώτη φορά με την υλιστική φιλοσοφία. Τα τελευταία χρόνια η Επικούρεια φιλοσοφία ευτύχησε να περιλαμβάνει στην βιβλιογραφία της πολλά συγγράμματα, και αυτό χάρη στις εκδόσεις Θύραθεν και τις εκδόσεις Βερέττα, αλλά και άλλων εκδοτικών οίκων, που προσφέρονται για την πληρέστερη ενημέρωση της φιλοσοφίας του Κήπου.

Η Επικούρεια φιλοσοφία, διώχθηκε πάρα πολύ από τις εκάστοτε εξουσίες, αλλά κυρίως από τα ιερατεία, με συνέπεια να καταστραφούν όλα σχεδόν τα συγγράμματα του Επικούρου και των μετέπειτα Επικούρειων φιλοσόφων. Για το λόγο αυτό τα στοιχεία που έχουμε στην διάθεσή μας είναι πολύ λίγα. Είναι όμως εξαιρετικά σαφή, ώστε να είμαστε σε θέση να

διαμορφώσουμε σφαιρική άποψη για πάρα πολλά θέματα με τα οποία ασχολήθηκε ο Επίκουρος και οι διάδοχοί του, στους πάμπολλους Κήπους που δημιουργήθηκαν, σε όλη τη Μεσόγειο, για 600 τουλάχιστον χρόνια.

Στο πρώτο μέρος ασχολούμαστε με την ενημέρωση για τη ζωή, τις σπουδές καθώς και τα πρώτα βήματα του φιλοσόφου στην Μικρά Ασία και αναπτύσσουμε εν συντομία το φιλοσοφικό και συγγραφικό έργο του Αθηναίου φιλοσόφου. Στο δεύτερο μέρος καταγράφουμε τις κυριότερες έννοιες που απασχόλησαν τον Επίκουρο στην ενάσκηση την διδασκαλίας του στον Κήπο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ

Θέλεις να είσαι ευτυχισμένος; Φυσικά και θέλεις! Τότε, τι σ' εμποδίζει; Η ευτυχία σου εξαρτάται από σένα ολοκληρωτικά! Να τι μάς έχει αποκαλύψει η παρουσία ενός ανθρώπου που πέρασε τη γαλήνια ζωή του ανάμεσα σε φίλους και με το προσωπικό του παράδειγμα και τη διδασκαλία του μάς έδειξε το μονοπάτι για τη λύτρωση από τη δυστυχία. Τον έλεγαν Επίκουρο.

Ο Επίκουρος ήταν Αθηναίος φιλόσοφος από τον δήμο του Γαργηπού, γιος του Νεοκλή και της Χαιρεστράτης, γεννήθηκε κατά την 109-4 Ολυμπιάδα (341 π.χ.) στη Σάμο όπου οι γονείς του είχαν μεταβεί ως κληρούχοι, την 121-1 Ολυμπιάδα (352 π.χ.). Εκεί στη Σάμο άρχισε με την μελέτη των συγγραμμάτων των

προγενέστερων φιλοσόφων, του Αναξαγόρα και του Αρχέλαου. Δάσκαλοί του ήταν οι Πλατωνικοί Πάμφιλος στη Σάμο και Ξενοκράτης στην Αθήνα, και ο Δημοκρίτειος Ναυσιφάνης, ο οποίος τον μύησε στη ατομική θεωρία του Δημόκριτου. Στα 18 του πήγε την Αθήνα για να εγγραφεί στο ληξιαρχείο και να υπηρετήσει τη θητεία του. Εκεί, όπου έμεινε μερικά χρόνια, πρέπει να παρακολούθησε τις παραδόσεις του Ξενοκράτη που δίδασκε στην Ακαδημία. Στη συνέχεια πήγε στην Κολοφώνα μαζί με τους γονείς του, οι οποίοι εκδιώχθηκαν από τη Σάμο, μαζί με όλους τους Αθηναίους κληρούχους, από τον Περδίκκα μετά το θάνατο του Μεγ. Αλεξάνδρου. Από την Κολοφώνα πήγε στη Μυτιλήνη και από κει στη Λάμψακο, όπου εμφανίστηκε για πρώτη φορά ως δάσκαλος της φιλοσοφίας. Εκεί δεν γνωρίζουμε τι ακριβώς δίδαξε, αλλά φανταζόμαστε ότι θα δοκίμαζε σιγά σιγά αυτά που αργότερα αποτέλεσαν τις βάσεις της φιλοσοφίας του. Γνωρίζουμε όμως το πιο βασικό για την ίδια του την ζωή και ίσως και τον τρόπο που αντιλήφθηκε την φιλοσοφία: απέκτησε καλούς φίλους και πιστούς μαθητές, έζησε μαζί τους και φιλοσόφησε μαζί τους. Και έτσι φαίνεται να αντιλήφθηκε από τότε ότι μια κοινότητα φίλων

φιλοσόφων αποτελεί μία μοναδική ευκαιρία για να ζήσει κάποιος δίκαια, ευχάριστα και ευτυχισμένα. Κατά την 118-3 Ολυμπιάδα (306) ο Επίκουρος σε ηλικία 36 ετών εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, αγόρασε ένα μικρό κήπο αντί των 80 μνων, όπως μας αναφέρει ο Διογένης Λαέρτιος, μεταξύ της πόλης και της Ακαδημίας. Εκεί ίδρυσε σχολή και δίδαξε το δικό του φιλοσοφικό σύστημα. Η σχολή ονομάστηκε Κήπος. Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα ο Κήπος του Επικούρου απέκτησε μεγάλη φήμη, με αποτέλεσμα οι οπαδοί της φιλοσοφίας του να αποκαλούνται «οι εκ του Κήπου». Στην εξάπλωση της Επικούρειας διδασκαλίας από τη μια συνετέλεσε η αγάπη του Επικούρου προς τους μαθητές του και ο μιλίχιος χαρακτήρας του, και από την άλλη το πρακτικό πνεύμα της ηθικής του διδασκαλίας, που αποτελούσε όαση στη γεμάτη φαινόμενα διαφθοράς ταραγμένη ελληνική κοινωνία, μετά το θάνατο του Μεγ. Αλεξάνδρου και τις πολεμικές διαμάχες των διαδόχων του. Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι στον Κήπο επιτρέπονταν να εισέλθουν και να παρακολουθήσουν μαθήματα οι πάντες, δηλαδή άνθρωποι κάθε ηλικίας, οποιασδήποτε κοινωνικής θέσης (ακόμα και δούλοι), κάθε οικονομικής

κατάστασης ή μόρφωσης, και ανεξαρτήτως φύλου. Τη γυναίκα παρ' όλη τη χαμηλή της θέση στην αθηναϊκή κοινωνία, ο Επίκουρος την τίμησε μέσα στον Κήπο. Μαζί με άνδρες φιλοσοφούσαν και αρκετές γυναίκες. Αυτό μάλιστα αποτελεί αποκλειστική πρωτοτυπία του Κήπου. Ο Επίκουρος ήταν ο πρώτος που είδε ισότητα με τον άνδρα την γυναίκα. Θα έλεγα μάλιστα ότι ο Αθηναίος φιλόσοφος είναι γνωστός στις πλατιές μάζες για την ισότητα των δύο φύλων, καθώς και για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για την στάση του αυτή όμως, όπως ήταν φυσικό, κατηγορήθηκε.

Ο βιογράφος του Επικούρου Διογένης Λαέρτιος για να αποδείξει την ακεραιότητα και την αρετή του παραθέτει τις παρακάτω αποδείξεις: Πρώτον ότι η πατρίδα του αναγνώρισε τις ευεργεσίες του και τον τίμησε με χάλκινους ανδριάντες, και δεύτερον ότι το πλήθος των μαθητών του ήταν τεράστιο, και όσοι έρχονταν σ' αυτόν έμεναν γοητευμένοι και δεν τον πρόδιδαν ποτέ. Αφού δίδαξε στους μαθητές του και τους φίλους του ο Επίκουρος επί 36 χρόνια στον Κήπο, πέθανε στην Αθήνα κατά την 127-3 Ολυμπιάδα (το 270 π.χ.), σε ηλικία 72

ετών μετά από αφόρητους πόνους, τους οποίους υπέμενε επί δεκατέσσερις ημέρες με μεγάλη καρτερία.

Ο Επίκουρος χώριζε τη φιλοσοφία του σε τρία μέρη α) Κανονική ή περί κριτηρίου (θεωρία της γνώσης), β) Φυσική (υλιστική φιλοσοφία), γ) Ηθική (τρόπος ζωής). Την κανονική ή λογική φιλοσοφία, που την θεωρούσε επιστήμη της γνώσης, συνήθως την δίδασκε μαζί με τη φυσική. Τα κατέτασσε μάλιστα μ' αυτή τη σειρά, έτσι ώστε η λογική να χρησιμεύει ως εισαγωγή στη φυσική και στη συνέχεια οι δύο αυτές να βοηθούν στην κατανόηση της ηθικής, που ήταν και η κύρια διδασκαλία.

Το ύψιστο αγαθό για τον Επίκουρο είναι ίδια η ζωή, η ζωή πάνω στη γη, γιατί άλλη δεν υπάρχει. Η ευτυχισμένη ζωή θεμέλιο της οποίας είναι η γαλήνη της ψυχής, η αταραξία, όπως έλεγε, και η μετρημένη απόλαυση των αγαθών

Ο Επίκουρος στήριξε τη Φυσική του θεωρία στον Δημόκριτο «ατομική Θεωρία». Θεμελιώδεις αρχές της επικούρειας φυσικής είναι ότι τίποτε δεν δημιουργείται από το τίποτα (Ουδέν γίγνεται εκ του μη όντος), καθώς και ότι κανένα πράγμα κατά τη διάλυσή του δεν καταλήγει στην πλήρη ανυπαρξία (αρχή της διατήρησης της ύλης).

Στόχος της διδασκαλίας του Επίκουρου ήταν να χαρίσει στους ανθρώπους μια καινούργια ελευθερία, όχι πολιτική ή κοινωνική, αλλά ατομική ελευθερία. Δηλαδή, να τους απελευθερώσει από τους φόβους και τις ανησυχίες τους να τους κάνει αυτάρκεις και ικανούς να κατακτήσουν την ψυχική γαλήνη.

Σκοπός του Βίου είναι η «Ηδονή», καθώς και η αποφυγή των σωματικών παθών. Κύριο μέσο για την επίτευξή της θεωρείται η Φρόνηση, η οποία εγγυάται ότι δεν θα υπάρξει κατακυρίευση της απόλαυσης. Ο Επίκουρος θεωρούσε την πνευματική ηδονή πολύ πιο σημαντική από τη σωματική. Ο νους όχι μόνο μοιράζεται τις ηδονικές αισθήσεις του σώματος τη στιγμή που τις βιώνει, αλλά αντλεί ευχαρίστηση από την ανάμνηση περασμένων ηδονών και την προσδοκία μελλοντικών.

Η πνευματική ηδονή μπορεί να υπερκεράσει τον σωματικό πόνο. Ο νους μπορεί να προσβληθεί από μη αναγκαίες επιθυμίες, κυρίως την επιθυμία για πλούτη (φιλαργυρία), και την επιθυμία για δύναμη ή για εξουσία και δόξα (φιλοδοξία). Και οι δύο δεν έχουν όριο. Είναι αδύνατον να ικανοποιηθούν, άρα συνεπάγονται πόνο και επομένως πρέπει να εξαλειφθούν. Εξ ου και η δήλωση

του Επίκουρου «η φτώχεια, αν μετρηθεί με βάση τον φυσικό σκοπό της ζωής, είναι μεγάλος πλούτος», ενώ τα αμέτρητα πλούτη σημαίνουν μεγάλη φτώχεια. Επίσης έλεγε: «φτώχεια δεν είναι να έχεις λίγα αλλά να λαχταράς περισσότερα». Και η συμβουλή του προς τον Ιδομενέα: «Αν θες να κάνεις πλούσιο τον Πυθοκλή, μη του δίνεις περισσότερα χρήματα, περιόρισε τις επιθυμίες του». Επίσης, ο Επίκουρος συμβούλευε τους μαθητές του να απέχουν από τη δημόσια ζωή (να μείνουν στην αφάνεια) και κατ' επέκταση την πολιτική (Λάθε βιώσας), γιατί η συμμετοχή με τα κοινά, θα προκαλέσει συμβιβασμούς και αντιπαλότητα, με αποτέλεσμα να τους πληγώσει και κατά συνέπεια να χάσουν την ηρεμία τους και την αταραξία τους. Βέβαια ο δάσκαλος είπε ότι αν κάποιος καίγεται από την επιθυμία ν' ασχοληθεί με τα πολιτικά δρώμενα, τότε να το κάνει, γιατί ο πόνος της στέρησης θα είναι μεγαλύτερος από αυτόν της ενασχόλησης.

Ο Διογένης Λαέρτιος ισχυρίζεται πώς όλα όσα αρνητικά λέχθηκαν για τον Επίκουρο ήταν συκοφαντίες, διότι ήταν άνθρωπος απλός και λιτός, δεν έπινε, δεν ανακατευόταν στην πολιτική, αγαπούσε την πατρίδα του και σεβόταν τους Θεούς. Δεν υποχρέωνε, όπως ο

Πυθαγόρας, τους φίλους του να εισφέρουν τις περιουσίες τους στη σχολή. Επίσης, διαψεύδει ότι ο Επίκουρος κατηγορούσε και λοιδορούσε όλους τους σύγχρονους και τους παλαιότερους φιλοσόφους, όπως τον Δημόκριτο. Ο Πλούταρχος αναφέρει πως ο Επίκουρος τιμούσε τον Δημόκριτο, γιατί είχε αγγίξει πριν από τον ίδιο την ορθή γνώση, και ότι το σύνολο της διδασκαλίας του είχε ονομαστεί Δημοκρίτειο, επειδή ο Δημόκριτος βρήκε τις πρώτες αρχές της φυσικής φιλοσοφίας. Ο ιδρυτής του Κήπου πίστευε πως η θεωρητική ενασχόληση δεν είχε σκοπό την αύξηση των γνώσεων αλλά την εξυπηρέτηση της ευδαίμονος ζωής. Ευδαίμων ζωή δεν είναι η θεωρητικά ενάρετη ζωή αλλά εκείνη που συνεπάγεται μείωση του πόνου, κατασίγαση της ανησυχίας και της ταραχής και γαλήνευση της ψυχής.

Οι απόψεις του Επικούρου για την ψυχή και ξεχωριστά για την μελλοντική της τύχη έκαναν βαθιά εντύπωση στη μορφωμένη τάξη του ελληνορωμαϊκού κόσμου, χαιρετίστηκαν με ανακούφιση σαν η τελευταία λέξη της επιστήμης. Ο Ρωμαίος πατρίκιος, ο Τίτος Λουκρήτιος Κάρος έψαλε με θέρμη τα διδάγματα του Έλληνα σοφού, του πρώτου θνητού που τόλμησε ν’

αντικρίσει το μυστήριο της σκοτεινής και απειλητικής θρησκείας και έμαθε τους ανθρώπους να μη φοβούνται τους θεούς και να καταφρονούν το θάνατο.

Ο Επίκουρος ήταν γόνιμος συγγραφέας. Ο Διογένης Λαέρτιος αναφέρει σαράντα ένα τίτλους, των καλύτερων βιβλίων του Επικούρου, με κυριότερο το «Περί φύσεως», που περιελάμβανε 37 βιβλία. Επίσης αναφέρει πως τα συγγράμματά του κάλυπταν τριακόσιους κυλίνδρους και ότι ξεπέρασε κατά πολύ όλους τους προηγούμενους συγγραφείς. Τις πληροφορίες που αφορούν τις λεπτομέρειες της θεωρίας του Επικούρου, τις αντλούμε σε μεγάλο βαθμό από δευτερεύουσες πηγές, επειδή τα έργα του χάθηκαν εξ αιτίας της αντίθεσής του με τον χριστιανισμό και την κάθε είδους εξουσία. Η πιο σημαντική από αυτές είναι ο ρωμαίος ποιητής Λουκρήτιος, που έγραψε δύο αιώνες μετά τον Επίκουρο το ποίημά του *De rerum natura* (Για τη φύση των πραγμάτων). Ένα μεγαλόπνοο έργο, που γράφτηκε πριν από την Αινειάδα και τη συναγωνίζεται ως λογοτεχνικό αριστούργημα. Τα έξι βιβλία του ποιήματος εκθέτουν με πολλές λεπτομέρειες τα επικούρεια επιχειρήματα που αφορούν τα βασικά συστατικά των

πραγμάτων, την κίνηση των ατόμων, τη δομή του σώματος και του νου, τις αιτίες και τη φύση της αίσθησης και της σκέψης, την ανάπτυξη του ανθρώπινου πολιτισμού και τα φυσικά φαινόμενα. Οι καλύτερες δευτερεύουσες πηγές, μετά τον Λουκρήτιο, είναι ο Διογένης Λαέρτιος, που διέσωσε τρεις επιστολές του Επίκουρου. Οι δύο πρώτες προς τον Επίκουρο Ηρόδοτο και προς Πυθόκλη αφορούν την φυσική φιλοσοφία, δηλαδή τη σύσταση του κόσμου, την αιτιολογία των φυσικών φαινομένων, και την ύπαρξη των θεών καθώς και για τα μετέωρα. Η τρίτη επιστολή προς Μενοικέα είναι μία επιτομή της ηθικής φιλοσοφίας του Επίκουρου. Επίσης διέσωσε και το έργο «Κύριες Δόξεις» που είναι οι συμβουλές του δάσκαλου, απλές και κατανοητές στις πλατιές μάζες, για την απόκτηση μιας ευτυχισμένης ζωής. Άλλες πηγές αποτελούν ο Κικέρων, ο Σενέκας και ο Πλούταρχος. Ο στωικός Κικέρων και ο πλατωνικός Πλούταρχος ένοιωθαν μεγάλη αντιπάθεια για την Επικούρεια φιλοσοφία και η κριτική τους είναι ενδιαφέρουσα για την κατανόηση της εχθρικής υποδοχής που συναντούσε συχνά ο Κήπος. Ο Σενέκας, μολονότι στωικός, τελειώνει τις περισσότερες από τις «Ηθικές

επιστολές» του με ένα επικούρειο γνωμικό. Ο σκεπτικός Σέξτος Εμπειρικός, που ένιωθε ότι βρισκόταν πιο κοντά στην Επικούρεια φιλοσοφία από ότι στις άλλες δογματικές φιλοσοφικές σχολές, πρόσφερε ένα χρήσιμο συμπλήρωμα στην γνώση μας για τον επικούρειο εμπειρισμό. Τέλος, έχουμε σημαντικά αποσπάσματα από την επιγραφή του Επικούρειου Διογένη Οιοανδέα και από τους πάπυρους της «βίβλας των παπύρων» του Ερκουλάνο της Ιταλίας.

Ο Επικούρεια φιλοσοφία έγινε γνωστή τον μεσαίωνα μέσω του Κικέρωνα και των πατέρων της Εκκλησίας που με την αρνητική τους στάση και την πολεμική εναντίον του Επίκουρου. Ειδικότερα τον Μεσαίωνα και τα πρώτα χρόνια της Αναγέννησης το να είναι κάποιος Επικούρειος σήμαινε ότι απέρριπτε την θεία πρόνοια και την αθανασία της ψυχής.

Πρέπει να σημειώσουμε ακόμη ότι και ο Βολτέρος μίλησε με μεγάλη συμπάθεια για την Επικούρεια φιλοσοφία, αφού είπε τα εξής: «Ο Επίκουρος υπήρξε για την εποχή του μέγας άνθρωπος. Είδε εκείνο το οποίο ο Καρτέσιος έθετε υπό αμφισβήτηση, αλλά το δέχθηκε ο

Γκασσεντί και το απέδειξε ο Νεύτων, ότι δηλαδή δεν μπορεί να υπάρχει κίνηση αν δεν υπάρχει κενός χώρος».

Ανακεφαλαιώνοντας, θα λέγαμε ότι, η ευτυχία έγκειται στην ηρεμία του νου. Οι πρωταρχικές προϋποθέσεις για την πνευματική γαλήνη είναι ο περιορισμός των επιθυμιών και η αποδέσμευση από τα πλούτη και τις τιμές και μια ακλόνητη αυτοπεποίθηση όσον αφορά τους θεούς, τον πόνο και τον θάνατο. Αυτή η αυτοπεποίθηση μπορεί να επιτευχθεί μόνο με την ακριβή γνώση της φύσης του κόσμου, και τις αιτίες των φαινομένων, δηλαδή ότι η ουσία του κόσμου είναι υλική και όλα γίνονται σύμφωνα με μηχανικούς νόμους. Όσοι αυτό δεν το ένοιωσαν, κι αν ακόμη είναι εξαίρετοι επιστήμονες και σοφοί στις λεπτομέρειες, δεν διαφέρουν από τον όχλο που βασανίζεται από δεισιδαιμονίες.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΑΓΑΘΟ

Επί προσώπων αγαθός είναι ο καλός, ο ήπιος, ο ανδρείος, ο ηθικός. Επί πραγμάτων αγαθό είναι ό,τι είναι καλό, ωφέλιμο και χρήσιμο.

Για τον Επίκουρο υπάρχουν δύο αγαθά, από τα οποία συντίθεται η υπέρτατη ευδαιμονία: το απαλλαγμένο από τον πόνο σώμα και η αδιατάραχτη ψυχή. Αυτά τα αγαθά, εάν είναι τέλεια δεν αυξάνουν – πώς είναι δυνατόν να αυξηθεί αυτό που είναι πλήρες; - Το σώμα δεν επηρεάζεται από τον πόνο – Τι θα μπορούσε να προστεθεί στην απουσία πόνου; Η ψυχή είναι σταθερή και ήρεμη: τι θα μπορούσε να προστεθεί σ' αυτή

την ηρεμία; Όπως ο αίθριος ουρανός δεν μπορεί να γίνει περισσότερο καθαρός, εφόσον έχει φτάσει στο μέγιστο βαθμό καθαρότητας, έτσι και ο άνθρωπος που επιμελείται το σώμα και την ψυχή του και την αρμονική συνυφή τους προς το καλό του, βρίσκεται σε τέλεια κατάσταση και έχει πραγματοποιήσει όλους τους πόθους του. Και όποιες τέρψεις κι αν έρθουν από έξω δεν θα επαυξήσουν το υπέρτατο αγαθό, απλά, ούτως ειπείν το ευφραίνουν και αποτελούν το καρύκευμά του. «Γιατί το απόλυτο αγαθό για την ανθρώπινη φύση ικανοποιείται με την ειρήνη στην ψυχή και στο σώμα».

ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ

Οι αισθήσεις είναι, όπως μας διδάσκει ο Επίκουρος, το πρώτο κριτήριο της αλήθειας (βλ. αλήθεια).

Η γνώση που αποκτάται μέσω αισθητηριακής αντίληψης είναι βέβαιη και ασφαλής. Αν συμβεί ποτέ η αισθητηριακή αυτή αντίληψη να είναι απατηλή, η απάτη δεν προέρχεται από την ίδια την αίσθηση, αλλά από τη λανθασμένη κρίση μας για εκείνο που υποπίπτει στην αντίληψή μας, διότι δεν κρίνουμε σωστά για το κατά

πόσον η εικόνα που αντιλαμβανόμαστε αντιστοιχεί πραγματικά στο αντικείμενο.

ΑΛΗΘΕΙΑ

Ως αλήθεια ορίζεται, στη φιλοσοφία, η απόλυτη συμφωνία, (δηλαδή η αντιστοιχία) της νόησης με την πραγματικότητα.

Τα κριτήρια της αλήθειας, σύμφωνα με τον Επίκουρο, είναι τέσσερα: α) οι αισθήσεις (βλέπε αισθήσεις), β) οι προλήψεις (δηλαδή οι προϋπάρχουσες έννοιες, βλ. προλήψεις), γ) τα πάθη (συναισθήματα) ηδονή που είναι συγγενικό προς την φύση μας και πόνος που είναι ξένο προς την φύση μας και δ) οι φανταστικές επιβολές της διανοίας (δηλαδή οι εστιάσεις του νου σε συγκεκριμένες παραστάσεις).

ΑΡΕΤΗ

Είναι η σταθερή στροφή της βούλησης προς το αγαθό, το ζητούμενο της φιλοσοφίας στο πλαίσιο του ανθρώπινου βίου.

Οι αρετές δεν έχουν απόλυτη αξία, αλλά οφείλουν να συνδέονται με την ηδονή, αφού κανείς που ζει με φρόνηση, τιμή και δικαιοσύνη δεν μπορεί να μην ζει επίσης και σε μόνιμη ευχαρίστηση.

Οι αρετές δεν είναι σκοπός του βίου, αλλά μόνον τα μέσα και οι πηγές της ηδονής.

Ο Επίκουρος τις αποδέχεται ως απολύτως αναγκαίες για το δικό του προσανατολισμένο «ΖΗΝ ΗΔΕΩΣ» και την ευδαιμονία σημειώνοντας μάλιστα χαρακτηριστικά, ότι συνδέονται εκ φύσεως με την ευχάριστη ζωή, η οποία δεν είναι δυνατόν να χωρισθεί απ' αυτές.

ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ

Ο Επίκουρος έλεγε για την αυτάρκεια:

Η αυτάρκεια είναι το μεγαλύτερο από τα πλούτη. Και ο μεγαλύτερος καρπός της αυτάρκειας είναι η ελευθερία.

Αν θέλεις να κυβερνάς τη ζωή σου σύμφωνα με την ανθρώπινη λογική, μάθε πως πραγματικός πλούτος σημαίνει να αρκούμαστε στα λίγα. Το λίγο ποτέ δεν λείπει.

Την αυτάρκεια την επαινέσαμε, όχι για να ζούμε πάντοτε με λιτά πράγματα, αλλά να είμαστε δυνατοί απέναντί τους.

Είναι ανόητο να ζητάει κανείς από τους θεούς αυτά που μπορεί ο ίδιος να εξασφαλίσει για τον εαυτό του.

Αυτός που κατανόησε τα όρια του βίου, έμαθε πόσο εύκολα αποκτιέται εκείνο που διώχνει τον πόνο της στέρησης και κάνει τέλειο τον βίο στο σύνολό του έτσι δεν δένεται με πράγματα που απαιτούν αγώνες για την απόκτησή τους.

ΒΟΥΛΗΣΗ

Ο Επίκουρος δίδαξε πιο συνειδητά απ' όλους τους αρχαίους φιλοσόφους τον ιντετερμινισμό, δηλαδή την φιλοσοφία εκείνη κατά την οποία η ανθρώπινη βούληση είναι ελεύθερη και ανεπηρέαστη από την ειμαρμένη (τη μοίρα).

ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΤΑ (ή ΑΝΔΡΕΙΑ)

Η γενναιότητα κατά τον Επίκουρο είναι μία εκ των ανθρωπίνων αρετών και βοηθά τον άνθρωπο να σταθεί με αποφασιστικότητα απέναντι στη θεοφοβία, στον φόβο

του θανάτου, καθώς και απέναντι στον πόνο. Η γενναιότητα δεν υπάρχει εκ φύσεως, αλλά γεννιέται από τις περιστάσεις και με τον υπολογισμό του συμφέροντος.

ΓΝΩΣΗ

Κατά τους Επικούρειους, ο άνθρωπος που γνωρίζει τη φύση των πραγμάτων απελευθερώνεται από τις προκαταλήψεις και τον φόβο του θανάτου και οδηγείται στην ευδαιμονία.

ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ

Εγκράτεια είναι η αυτοσυγκράτηση. Κατά τον Επίκουρο η εγκράτεια είναι μία από τις ανθρώπινες αρετές, η οποία διδάσκει στον άνθρωπο, πώς να μην αποπλανηθεί από τους πειρασμούς, που εγκυμονούν οδυνηρά αποτελέσματα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ο Επίκουρος ο ίδιος, μας λέει ο Χ. Θεοδωρίδης, από κληρονομιά, ιδιοσυγκρασία και αγωγή ένωθε την αυθόρμητη ενέργεια να βγαίνει από τα βαθύτερα του είναι του. Το αίσθημα της ελευθερίας μιλούσε μέσα του έτσι

ζωντανά και επιβλητικά που κάθε αντιλογία την έβρισκε προσβολή στο ανθρώπινο αξίωμα και απειλή για τη γνήσια ελληνική υπόσταση.

Στον κόσμο άλλα γίνονται από ανάγκη, άλλα από τύχη, και άλλα με την δική μας ελεύθερη βούληση. Για την ελευθερία βούλησης, βλέπε παρακάτω στην παρέγκλιση.

ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ

Ο Επίκουρος για να μπορέσουν οι άνθρωποι να καταλάβουν τι πρέπει να επιθυμούν και τι όχι δημιούργησε τον παρακάτω πίνακα των επιθυμιών σε σχέση με τις ανάγκες:

Οι επιθυμίες διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες

1) Φυσικές και αναγκαίες

Αυτές δηλαδή που πρέπει να επιδιώκουμε Είναι οι ανάγκες για επιβίωση, όπως το φαΐ, το ντύσιμο και λοιπά. Ο δάσκαλος έλεγε: δώσε μου ψωμί και νερό και θα παραβγώ σε μακαριότητα και τον Δία

2) Φυσικές και μη αναγκαίες

Αυτές μπορούμε να τις επιδιώκουμε με μέτρο, αλλά και χωρίς αυτές μπορούμε να ζήσουμε. Είναι ένα πλούσιο γεύμα κλπ.

3) Μάταιες (μη φυσικές) και μη αναγκαίες

Αυτές πρέπει να τις αποφεύγουμε. Είναι όλες εκείνες οι μάταιες επιθυμίες για πλούτη, δόξα, πολυτέλεια κάθε είδους. Αυτές, που δεν είναι σε καμιά περίπτωση αναγκαίες για τη ζωή, πρέπει να αποβάλλονται, διότι δεν μπορούν να ικανοποιηθούν ποτέ, γιατί όσο και αν αποκτάς πλούτη και δόξα, θα θέλεις πάντα περισσότερα. Και η ανικανοποίητη επιθυμία σημαίνει ΠΟΝΟ. Έλεγε ο Επίκουρος στην επιστολή του προς Μενοικέα: «Αν θέλεις να κάνεις πλουσιότερο τον Πυθοκλή, μην του δίνεις περισσότερα χρήματα, περιόρισε τις επιθυμίες του. Αυτομάτως θα γίνει πλουσιότερος».

«Ο αφύσικος πλούτος δεν συμφέρει παραπάνω στους ανθρώπους από ότι το νερό σ' ένα γεμάτο κανάτι. Πρέπει να καταλάβουμε ότι και τα δύο ξεχειλίζουν» (ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΟΙΝΟΑΝΔΕΑΣ).

«Εκείνος που ακολουθεί τη φύση κι όχι τις ματαιόδοξες γνώμες είναι αυτάρκης σ' όλα. Ως προς αυτό που αρκεί σύμφωνα με τη φύση, και η παραμικρή

απόκτηση είναι πλούτος, ενώ ως προς τις απεριόριστες επιθυμίες ακόμη κι ο μεγαλύτερος πλούτος δεν είναι τίποτα» (Πορφυρίου, Προς Μαρκέλλαν).

Έλεγαν οι Επικούρειοι: «Χρωστάμε χάρη λοιπόν στη μακάρια φύση που έκανε τα αναγκαία ευπόριστα και τα δυσπόριστα μη αναγκαία». Ο άνθρωπος στη ζωή του δεν έχει να κάνει τίποτα άλλο παρά να ζει σύμφωνα με τη φύση.

ΕΡΩΤΑΣ

Στυγερός πόθος που δεν πρέπει να του επιτραπεί να κυριεύσει τον Σοφό. (Λουκρήτιος).

Ο Επίκουρος θεωρούσε το ερωτικό πάθος επιθυμία φυσική, αλλά όχι αναγκαία. Κρατά επιφυλακτική στάση απέναντι στις σεξουαλικές σχέσεις, ιδιαίτερα στο βαθμό που η προσπάθεια για την ικανοποίηση των ερωτικών επιθυμιών φέρνει ταραχή και καταστρέφει την αταραξία. Η ηδονή που προξενούν είναι παροδική και δεν διασφαλίζει την απουσία πόνου. Οι Επικούρειοι υποστήριζαν ότι η συνουσία ποτέ δεν ωφέλησε, καλό θα ήταν και να μην έβλαπτε. Η ερωτική απόλαυση είναι ένας πολύ εύκολος στόχος για να ικανοποιηθεί.

ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ

Εξαρτάται από την κατανόηση του σύμπαντος και του τι σημαίνει να είναι κανείς άνθρωπος.

Την ευδαιμονία και τη μακαριότητα δεν τις φέρνουν τα μεγάλα πλούτη, ούτε η πληθωρική δραστηριότητα, ούτε οι εξουσίες, ούτε η ισχύς, αλλά η αλυπία, η πραότητα των συναισθημάτων κι η ψυχική διάθεση που αναγνωρίζει τα όρια που έχει θέσει η φύση.

Αιτία της ανθρώπινης δυστυχίας είναι οι εσφαλμένες δοξασίες.

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΗ ΖΩΗ

Είναι εκείνη που δεν την ταραάζουν ούτε ο πόνος ούτε οι πολιτικές περιπέτειες, ούτε οι μεταφυσικές ανησυχίες για την ύπαρξη Θεού και τη συνέχιση της ζωής πέρα από τον τάφο.

ΕΥΣΕΒΕΙΑ

Η πραγματική ευσέβεια συνίσταται στο να μην αποδίδουμε στους θεούς ιδιότητες ασυμβίβαστες προς την φύση τους π.χ. (πρόνοια, φροντίδα για τα θνητά πράγματα, τιμωρία ή αμοιβή κακών ή καλών ανθρώπων),

διότι αυτοί χαρακτηρίζονται από την μακαριότητα και την αφθαρσία. Αυτές είναι και οι μόνες ιδιότητες που δικαιούμαστε να τους αποδίδουμε δίχως να γινόμαστε ασεβείς.

ΗΔΟΝΗ

Ο Χ. Θεοδωρίδης γράφει: «Όταν ο άνθρωπος παραμερίσει κάθε συναίσθημα που τον ερεθίζει, λύπη, είτε χαρά, αναβλύζει από την βαθύτερη ουσία του ανθρώπου η καλή διάθεση, το δημιουργικό χάδι, και αυτό του δίνει την ευκαιρία να αξιοποιήσει τον άφθονο πλούτο που έχει μέσα του. Το βασικό αυτό για την ανθρώπινη ζωή, για την ευτυχία, την καλή διάθεση, την ευεξία, την ευθυμία, ο Επίκουρος την ονόμασε ηδονή, λέξη παρεξηγήσιμη, για τους γνωστούς λόγους, που παρανοήθηκε και έδωσε αφορμή στις πιο ηλίθιες ή κακόβουλες διαστροφές».

Ο Επίκουρος έλεγε: «Όταν λέμε ότι η ηδονή αποτελεί το υπέρτατο αγαθό δεν σκεπτόμαστε τις χαρές των παραλυμένων, ούτε αυτές που συνίστανται στη φυσική απόλαυση, όπως μερικοί ισχυρίζονται, είτε γιατί δεν συμφωνούν με τη διδασκαλία μας είτε γιατί την

παρανοούν. Η ηδονή για την οποία μιλάμε συνίσταται στην απουσία του φυσικού πόνου και της ψυχικής ταραχής». Δηλαδή, όπως μας εξηγεί ο Χ. Θεοδωρίδης, ηδονή είναι να μη πονάει το σώμα και να μη ταραίζεται η ψυχή.

Καμιά ηδονή δεν μπορεί να μην είναι καλή, αφού καλό (αγαθό) είναι εκείνο που προκαλεί την ηδονή. Η ηδονή νοείται ως το πρωταρχικό και έμφυτο αγαθό, κριτήριο του ελέγχου της πραγματικότητας, δηλαδή, της προσωπικής αποτίμησης των επιθυμητών ή των ανεπιθυμητών.

Η ηδονή είναι αφετηρία και σκοπός του **ΜΑΚΑΡΙΩΣ ΖΗΝ**.

Μέτρο της ηδονής είναι η απουσία πόνου. Ενδιάμεση κατάσταση μεταξύ ηδονής και πόνου δεν υπάρχει. Η παρουσία της μίας κατάστασης συνεπάγεται την απουσία της άλλης. Όλα τα ζωντανά πλάσματα έχουν έμφυτη την ικανότητα να αναζητούν αυτά που προκαλούν ηδονή και να αποφεύγουν αυτά που προκαλούν πόνο.

Οι χυδαίες ηδονές, δηλαδή από το ποτό, την πολυφαγία, την πολυτέλεια ή την ανέλεγκτη σεξουαλική επαφή, δεν θεωρούνται ως στόχοι του φιλοσόφου.

Ο Επίκουρος διαφωνεί με τους Κυρηναϊκούς (Φιλοσοφική Σχολή που την ίδρυσε ο Αρίστιππος από την Κυρήνη) για την ηδονή. Αυτοί δεν αποδέχονται την καταστηματική ηδονή παρά μόνο την κινητική. Εδώ θα πρέπει να διευκρινίσουμε ότι καταστηματική ηδονή είναι η σταθερή, μόνιμη, ευχάριστη διάθεση. Ο Επίκουρος για να την ξεχωρίσει από τις κοινές ηδονές (από φαΐ, ποτό, θεάματα κλπ) την είπε «καταστηματική ηδονή», λέξη που δε λέει τίποτα σε μας. Εμείς θα λέγαμε το πολύ καταστασιακή ηδονή, όμως στα αρχαία κατάσταση σημαίνει κατάσταση. Ενώ τις κοινές ηδονές τις είπε «εν κινήσει ή κινητικές». Ο Επίκουρος δέχεται και τις δύο, στην ψυχή και στο σώμα. Διαφωνεί και σε ένα ακόμη σημείο με τους Κυρηναϊκούς: αυτοί θεωρούν τους σωματικούς πόνους χειρότερους από τους ψυχικούς, και πράγματι οι ένοχοι τιμωρούνται με σωματικές ποινές. Ο Δάσκαλος, αντίθετα, θεωρεί χειρότερους τους ψυχικούς πόνους, γιατί η σάρκα υποφέρει προσωρινά, ενώ η ψυχή στο παρελθόν, στο παρόν και στο μέλλον. Γι' αυτό και οι ηδονές της ψυχής είναι μεγαλύτερες απ' αυτές του σώματος. Για να αποδείξει ότι σκοπός της ζωής είναι η ηδονή, παρατηρεί ότι τα ζωντανά όντα αποφεύγουν τον

πόνου ενστικτωδώς και χωρίς να το σκέφτονται. Επομένως, αποφεύγουμε τον πόνο αυθόρμητα.

Καμία ηδονή δεν είναι κακό πράγμα αυτή καθαυτή. Όμως ορισμένες ηδονές παράγονται με μέσα που επιφέρουν πολύ περισσότερες ενοχλήσεις παρά ηδονές.

ΘΑΝΑΤΟΣ

«Το πιο φρικτό από τα κακά, ο θάνατος, δεν είναι τίποτα για μας. Επειδή όταν υπάρχουμε εμείς, ο θάνατος δεν υπάρχει, και όταν επέλθει ο θάνατος, δεν υπάρχουμε εμείς» (Επίκουρος Προς Μενοικέα).

«Η σωστή γνώση πως ο θάνατος δεν είναι τίποτα για μας κάνει απολαυστική την θνητότητα της ζωής. Όχι επειδή της προσθέτει άπειρο χρόνο, αλλά επειδή την απαλλάσσει από τον πόθο της αθανασίας» (Επίκουρος Προς Μενοικέα).

Κανείς θνητός δεν μπορεί να ξεφύγει από το θάνατο και, καθώς έλεγε ο Επίκουρος, ο καθένας έχει από τη στιγμή που γεννιέται έναν ορισμένο χρόνο να ζήσει, δεν μπορεί να ζήσει περισσότερο, μπορεί όμως λιγότερο.

Ο Επίκουρος λοιδορεί όχι μόνο εκείνους που επιθυμούν τον θάνατο, αλλά και εκείνους που τον φοβούνται και έλεγε: «Είναι γελοίο να τρέχεις προς τον θάνατο, επειδή έπληξες από τη ζωή, ενώ είναι ο τρόπος που έζησες που σ' έκανε να τρέχεις προς τον θάνατο». Σε κάποιο άλλο σημείο λέει: «Ποιο πράγμα είναι τόσο γελοίο, όσο το να ζητάς τον θάνατο, αφού έκανες τη ζωή σου δυστυχησμένη φοβούμενος το θάνατο». Και συμπληρώνει: «Τέτοια είναι η απερισκεψία των ανθρώπων, τέτοια η παραφροσύνη τους, που μερικοί, από φόβο για το θάνατο, ωθούνται στο θάνατο» (όπως καταγράφει ο Σενέκας).

Με τον θάνατο ο άνθρωπος ξαναγυρίζει στην κατάσταση της ανυπαρξίας, όπως ήταν προτού γεννηθεί.

«Σε πρόλαβα, Τύχη, και σου έχω φράξει όλες τις διόδους. Και δεν πρόκειται να παραδοθούμε όμηροι μήτε σε σένα μήτε σε καμιά συγκυρία, αλλά σαν έρθει η ώρα να φύγουμε, θα φτύσουμε και τη ζωή μ' ένα ωραίο τραγούδι λέγοντας πόσο ωραία τη ζήσαμε» (Μητρόδωρος).

«Η ζωή γίνεται γλυκιά όταν λείπει ο φόβος του θανάτου» (Διογένης Οιοανδέας).

ΘΕΟΙ

Θα πίστευε κανείς ότι ο υλισμός του Επίκουρου δεν αφήνει καμία θέση για την ιδέα του θεού. Όμως τίποτε τέτοιο δεν συμβαίνει. Ο Φιλόδημος ο Γαδαρηνός μάλιστα έγραψε μία πραγματεία (Περί ευσεβείας) για να απαλλάξει τους Επικούρειους από κάθε κατηγορία για αθεΐα. Παρόλα αυτά κατηγορήθηκαν ως άθεοι από τον Κικέρωνα και τον Πλούταρχο.

Ο Επίκουρος δίδαξε πως αφορμή για τις παραστάσεις των θεών είναι οι υπνοφαντασίες. Το ίδιο χωρίς περιστροφές τραγούδησε ο Λουκρήτιος. Η πίστη στους θεούς κατά τον περίφημο ρωμαίο ποιητή γεννιέται από τα οράματα στον ύπνο και από την άγνοια για τις αιτίες που κάνουν να κινούνται τα ουράνια σώματα.

Όπως γράφει ο Χρήστος Γιαπιτζάκης στο περιοδικό «Κήπος του Επίκουρου» οι πιθανότητες για την ύπαρξη των θεών είναι πρακτικά έξι.

- Πιθανότητα πρώτη: Οι θεοί δεν υπάρχουν (θέση των αθεϊστών).
- Πιθανότητα δεύτερη: Οι θεοί υπάρχουν εκτός της φύσης και παρεμβαίνουν στη φύση (δημιουργός θεός του πλατωνισμού και του ιουδαϊσμού) ή

παρενέβησαν μόνο μία φορά (δημιουργός θεός του ντεϊσμού).

- Πιθανότητα Τρίτη: Οι θεοί υπάρχουν εκτός της φύσης και δεν παρεμβαίνουν στη φύση (θέση αντίστοιχη με την πρώτη).
- Πιθανότητα τέταρτη: Ο θεός είναι η φύση (θέση στωικών και πανθειστών).
- Πιθανότητα Πέμπτη: Οι θεοί είναι μέρος της φύσης και παρεμβαίνουν στη φύση (Ελληνικοί θεοί).
- Πιθανότητα έκτη: Οι θεοί είναι μέρος της φύσης, αλλά δεν επεμβαίνουν σ' αυτήν (θέση του Επίκουρου).

Ο Σενέκας διασώζει πως οι επικούρειοι πιστεύουν ότι οι θεοί δεν μοιράζουν αγαθά. Είναι απλησίαστοι και αδιάφοροι για εμάς, απαθείς απέναντι στον κόσμο, ανεπηρέαστοι από τα καλά και τα κακά. Δεν προνοούν για την πορεία του Κόσμου

Δεν υπάρχει θεϊκή ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ ούτε θεϊκή ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ. Δύο είναι τα βασικά γνωρίσματα των θεών α) Μακαριότητα και β) Αθανασία.

Οι θεοί είναι υπερβατικοί και εντελώς αμέτοχοι στα ζητήματα των θνητών.

Δεν ενδιαφέρονται να τιμωρούν ή να ανταμείβουν θνητούς για καλές ή κακές πράξεις.

Ασεβής: δεν είναι εκείνος που απορρίπτει τους Θεούς των πολλών αδαών, αλλά, εκείνος ο οποίος αποδίδει στους θεούς ιδιότητες που τους προσάπτουν οι πολλοί αδαείς.

Θεία πρόνοια: Δεν υπάρχει.

Ειμαρμένη: δεν υπάρχει υπό την έννοια του προκαθορισμού των γεγονότων.

Δεισιδαιμονία: Το ατύχημά του ο άθεος το αποδίδει σε τυχαίες συμπτώσεις, ενώ ο δεισιδαίμονας στη δυσαρέσκεια των θεών. Η αδιαφορία των θεών για τα ανθρώπινα και το σβήσιμο της ψυχής με τον θάνατο, όπως δίδασκαν οι Επικούρειοι, γλίτωσε τον άνθρωπο από τέτοιους φόβους.

ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ

Η άποψη του Επίκουρου για την φύση ορίζεται κατά πρώτο λόγο, από την επιθυμία ν' αποκλείσει από τη λειτουργία του κόσμου, κάθε επέμβαση υπερφυσικών αιτιών, γιατί αυτή θα αφαιρούσε όλη την ψυχική γαλήνη

του ανθρώπου και θα τον κρατούσε σε αδιάλειπτο φόβο από αστάθμητες δυνάμεις.

Υπάρχουν πολλοί και άπειροι κόσμοι, άλλοτε όμοιοι και άλλοτε ανόμοιοι. Είναι υλικοί, προήλθαν από μηχανικές αιτίες κι έχουν για συστατικά τους τα ελάχιστα αδιαχώριστα κομμάτια της ύλης, τα άτομα, και τον άδειο χώρο (κενό). Από την κίνηση και τον συνδυασμό των ατόμων σχηματίζονται όσα βλέπουμε πάνω στη γη και στον ουρανό.

ΔΕΝ έχουν δημιουργηθεί από Θεούς.

Ο ρωμαίος ποιητής Λουκρήτιος γράφει: πόσο δίκαια δόθηκε στη γη το όνομα «μητέρα». Όλα τα πλάσματα μέσα απ' αυτήν ξεπήδησαν, κι ως σήμερα ακόμα τόσα ζωντανά μέσα απ' τη γης γεννιούνται με τη βροχή και τη κάψα του ηλίου.

Ο άνθρωπος πρέπει να μελετά τον κόσμο ξεκινώντας από τις αισθήσεις του, οι οποίες είναι πάντα ορθές.

ΛΑΘΕ ΒΙΩΣΑΣ – ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Δυστυχώς δεν έχουν διασωθεί τα βιβλία του Επίκουρου «Περί Αιρέσεων και Φυγών» (περί του τι

επιλέγουμε και τι αποφεύγουμε) καθώς και το «Περί Βίων» (περί τρόπου ζωής) στα οποία ο Επίκουρος ανέπτυξε διεξοδικά το λάθε βιώσας. Από τα κείμενα όμως που σώζονται άλλων Επικούρειων και μη, μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι ο Δάσκαλος προέτρεπε τους μαθητές του να αποφεύγουν τα δημόσια πράγματα και την πολιτική. Το σύνθημα «λάθε βιώσας» δεν ήταν επαναστατική καταγγελία της κοινωνίας αλλά συνταγή για την κατάκτηση της γαλήνης.

Την φράση, ο Χαράλαμπος Θεοδωρίδης την αποδίδει ως εξής: «Απόφευγε τις ανόητες επιδιώξεις, τις πράξεις που προκαλούν αντίδραση, ταραζουν τη γαλήνη σου και σε κατεβάζουν στο επίπεδο των αφώτιστων και των χυδαίων. Τιμή και δόξα σαν εκείνες δεν έχουν αξία».

Μείνε στην αφάνεια λοιπόν. Η αφάνεια σου εξασφαλίζει την ανωνυμία και την δυνατότητα να είσαι αυτάρκης, δηλαδή ελεύθερος, ενώ η διασημότητα δημιουργεί αντιπαλότητα και μεγάλη έχθρα με αποτέλεσμα το άτομο να μην μπορεί να βρει την αταραξία, που είναι η προϋπόθεση για το «ΖΗΝ ΗΔΕΩΣ». Δεν πρόκειται επομένως για αντικοινωνική στάση, αλλά για καθαρά κοινωνική, αφού έτσι μόνο

μπορείς να φθάσεις στο ύψιστο αγαθό την ΗΔΟΝΗ. Πρέπει να μείνει ο σοφός όσο γίνεται πιο μακριά από τα δημόσια πράγματα, τα οποία δεν είναι μόνο η πολιτική, αλλά όλες οι μορφές της κοινωνικής μας ζωής. Επομένως αξίζει να μείνεις στην αφάνεια, για να διαφυλάξεις την ψυχική σου γαλήνη και να καλλιεργήσεις το πνεύμα σου.

Όσον αφορά τον πολιτικό βίο. Η στάση του Επίκουρου προς την πολιτική ξεκινά από την πολιτική κατάσταση που επικρατούσε τον καιρό μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου και την κατάργηση κάθε μορφής δημοκρατίας. Συνυπολογίζει βέβαια και τις συνθήκες που επιτρέπουν την επίτευξη της αταραξίας. Ως προς αυτό, ο πολιτικός βίος, είναι αθέμιτος ανταγωνισμός ή δεσμωτήριο, εκ του οποίου καλείται να απομακρυνθεί όσο γίνεται περισσότερο ο σοφός. Το σίγουρο είναι ότι όποιος ασχολήθηκε με την πολιτική πληγώθηκε.

Ο Χ. Θεοδωρίδης μάς μεταφέρει απ' τα γραπτά του Φιλόδημου που βρέθηκαν στο Ερκουλάνο: «Αν καλοξετάσει κανείς τι είναι εχθρικότερο για τη φιλία και τι παραγωγικότερο για την έχθρα, θα βρει την πολιτική,

επειδή αυτή δίνει αφορμή στη ζήλια και γεννά τη συντρόφισσά της, την φιλοπρωτία, και τις διαφωνίες και αντιθέσεις». Επίσης απ' τον Πλούταρχο (Περί ευθυμίας): «Όσοι φλέγονται από επιθυμία και φιλοδοξία και δεν μπορούν να κάνουν διαφορετικά, ας ακολουθήσουν τη φυσική τους ορμή για πολιτική. Γιατί η αππραγμοσύνη θα τους ταραξεί περισσότερο και θα τους πληγώσει, όσο δεν τους γίνεται αυτό που ορέγονται».

ΜΕΤΕΩΡΑ - ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

Ο Λουκρήτιος έγραψε: «Χάμω σερνόταν μπρος τα μάτια όλων ατιμασμένη η ανθρώπινη ζωή, πλακωμένη από το βάρος της θρησκείας που απ' τα ουράνια πρόβαλε την τρομερή της όψη και απειλούσε τους θνητούς. Τότε πρώτος ένας Έλληνας τόλμησε να υψώσει τα μάτια του τα θνητά καταπάνω της και να τής αντισταθεί. Αυτόν δεν τον σταμάτησαν οι κεραυνοί μήτε το απειλητικό μουρμουρητό τ' ουρανού μήτε τα παραμύθια των θεών. Ίσα – ίσα που δυνάμωσαν το θάρρος της ψυχής του και τη θέλησή να αποτινάξει, πρώτος αυτός, τις κλειδωνιές που σφράγιζαν τα μυστικά της φύσης. Και η ζωντανή ορμή του νου θριάμβευσε και

διάβηκε τους φλογισμένους φράχτες τ' ουρανού, και περπάτησε στο απέραντο Σύμπαν με λογισμό και πνεύμα. Και μας ξανάρθε νικητής για να μας πει τι μπορεί να γίνει και τι όχι, και πως ορίζεται, με νόμους ακλόνητους η δύναμη στο κάθε τι. Έτσι με τη σειρά της, ποδοπατημένη συντρίβεται η θρησκεία, κι εμάς η νίκη του μας υψώνει στα ουράνια».

Ο Χαράλαμπος Θεοδωρίδης μας μεταφέρει, από την επιστολή του Επίκουρου προς Ηρόδοτο, όσον αφορά τα Μετέωρα:

«Αν δεν μας βασάνιζαν οι φόβοι απ' τα ουράνια φαινόμενα κι απ' το θάνατο, η υποψία δηλαδή μήπως είναι κάτι τρομερό, κι ακόμα η άγνοια του ορίου των πόνων και των επιθυμιών, δεν θα χρειαζόμασταν φυσική επιστήμη.

Αν εξετάσουμε προσεκτικά όλα αυτά, θα εξακριβώσουμε την αιτία της ταραχής και του φόβου. Έτσι θα απαλλαγούμε γενικά από τους φόβους, ερμηνεύοντας σωστά τα ουράνια φαινόμενα και τα άλλα συμπτώματα, αυτά που γεμίζουν μέγιστους φόβους τους ανθρώπους.

Δεν πρέπει να νομίζουμε πως η κίνηση, η αλλαγή στην κατεύθυνση, η έκλειψη, η ανατολή, η δύση και τα παρόμοια φαινόμενα στα ουράνια σώματα γίνονται με την ενέργεια κανενός».

Στην ερμηνεία των φαινομένων πρέπει να προχωρήσουμε έχοντας ξεκαθαρισμένο το βασικό, πως ο κόσμος στην ουσία του είναι υλικός και πως όλα εδώ κάτω καθώς και πάνω από τα κεφάλια μας γίνονται με συνδυασμό των ατόμων, χωρίς να μπαίνουν στη μέση μυστικές δυνάμεις.

ΠΑΘΗ (ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ)

Οι αισθήσεις και τα πάθη είναι άμεσες αντιλήψεις, οι αισθήσεις του εξωτερικού κόσμου και τα πάθη του οργανισμού μας. Τα πάθη είναι δύο κατά τον Επίκουρο, η ευαρέσκεια (ηδονή) και η δυσαρέσκεια (πόνος), κοινά σε κάθε έμψυχο.

ΠΑΡΕΓΚΛΙΣΗ

Η παρέγκλιση (ή παρέκκλιση) είναι μία εξήγηση για τη δυνατότητα που έχει ο άνθρωπος να είναι

ελεύθερος. Η ελεύθερη βούληση του ανθρώπου δεν είναι παρά το αποτέλεσμα της παρέγκλισης.

Τα άτομα σύμφωνα με την Δημοκρατία θεωρία κινούνται κατακόρυφα και σε ευθεία γραμμή. Ο Επίκουρος ήρθε και διόρθωσε (συμπλήρωσε) τον Δημόκριτο ως προς την κίνηση των ατόμων λέγοντας ότι οι κινήσεις των ατόμων δεν είναι κάθετες, όπως ισχυριζόταν ο αβδηρίτης φιλόσοφος, αλλά αποκλίνουν από την κατακόρυφο ελάχιστα. Την απόκλιση αυτή την ονόμασε παρέγκλιση. Αυτή η παρέγκλιση δίνει στα άτομα μία αυτονομία και ελευθερία κίνησης που αν την επεκτείνουμε και στις ανθρώπινες πράξεις και ενέργειες δημιουργεί την ελευθερία της βούλησης. Η ελευθερία βούλησης είναι η αιτία για την απόρριψη της ειμαρμένης και του προκαθορισμού των γεγονότων. Ο Επίκουρος πίστευε πως κάθε άνθρωπος με την ελεύθερη βούλησή του είναι ελεύθερος και επομένως δεν δεσμεύεται από τίποτα. Μπορεί λοιπόν να καθορίζει την δική του ζωή όπως θέλει.

Ο Λουκρήτιος γράφει: «Τα άτομα ενώ πέφτουν από το δικό τους βάρος σε ίσια γραμμή στο κενό, ξεφεύγουν, σε ακαθόριστη ώρα και ακαθόριστους

τόπους, λιγάκι από την κάθετο, τόσο δα που να πεις άλλαξε κατεύθυνση. Αν δεν συνήθιζαν να ξεγέρνουν, όλα θα έπεφταν προς τα κάτω, όπως οι στάλες της βροχής μέσα στο βαθύ κενό. Ανάμεσα στα πρωταρχικά στοιχεία (άτομα) δεν θα γίνονταν καμία επαφή, ούτε χτύπος. Έτσι η φύση δε θα έφτιαχνε ποτέ τίποτα».

Στον εικοστό αιώνα, για πρώτη φορά μετά από τον Επίκουρο, υποστηρίχθηκαν από την κβαντική φυσική θέσεις ανάλογες με τη μεγαλοφυή σύλληψη της ατομικής παρέγκλισης, θέσεις στηριγμένες σε εργαστηριακές παρατηρήσεις της συμπεριφοράς των υποατομικών σωματιδίων, οι οποίες ανατρέπουν την αρχή της μηχανικής αιτιότητας (αρχή της απροσδιοριστίας).

ΠΟΝΟΣ

Πόνος είναι η αποδιοργάνωση της φυσικής ισορροπίας. Η απουσία πόνου είναι ή ύψιστη μορφή σωματικής ηδονής. Πόνος προκαλείται από την έλλειψη των αγαθών, αλλά μάλλον υφίσταται κανείς ανώφελο πόνο εξαιτίας κάποιας ματαιοδοξίας.

Η ανεκπλήρωτη φυσική και αναγκαία επιθυμία προκαλεί πόνο.

Για τον πόνο μας λέει ο Πλούταρχος ότι οι Επικούρειοι έλεγαν ότι οι δυνατοί πόνοι φεύγουν σύντομα, ενώ οι μακροχρόνιοι δεν είναι δυνατοί.

ΠΡΟΛΗΨΗ

Η επικούρεια πρόληψη έχει δεχθεί πολλές ερμηνείες από τους ιστορικούς του Επικουρισμού.

Είναι κάθε προϋπάρχουσα έννοια, αποθηκευμένη στον ανθρώπινο νου ως αποτέλεσμα της εμπειρίας.

Ο Κικέρων μας μεταφέρει τα εξής: «Ο Επίκουρος ονομάζει πρόληψη ένα είδος νοητικής εικόνας ενός πράγματος, η οποία έχει γίνει αντιληπτή και χωρίς την οποία τίποτε δεν είναι δυνατόν να γίνει κατανοητό, να ερευνηθεί ή να συζητηθεί».

Ο Διογένης Λαέρτιος αναφέρει για την πρόληψη τα εξής: «Μιλούν (οι Επικούρειοι) για την πρόληψη σαν για μία αντίληψη, μία ορθή γνώμη ή μια σκέψη, ή σαν μία γενική ιδέα (καθολική νόηση) που βρίσκεται εντός μας, σαν μία ανάμνηση δηλαδή εκείνου που μας παρουσιάστηκε συχνά απ' έξω. Π.χ. «αυτή εδώ είναι μία γυναίκα» γιατί μόλις προφερθεί η λέξη γυναίκα σκεφτόμαστε, χάρη στην πρόληψη, τον τύπο της

γυναίκας που έχουμε αποθηκευμένο στο νου μας από πριν. Αυτό που αναζητούμε, δεν μπορούμε να το αναζητούμε χωρίς κατ' αρχήν να το γνωρίζουμε. Είναι άλογο ή αγελάδα αυτό που βλέπουμε εκεί κάτω; Θα πρέπει ήδη να γνωρίζουμε χάρη στην πρόληψη τον τύπο του αλόγου ή της αγελάδας, διαφορετικά δεν θα μπορούσαμε να τα ονομάσουμε αν δεν γνωρίζουμε προηγουμένως την μορφή τους. Προλήψεις λοιπόν για τους Επικούρειους είναι παραστάσεις είτε έννοιες που γεννήθηκαν από τις εντυπώσεις και μένουν στο νου σαν αποταμίευμα ή καταθέσεις». Ο Επίκουρος εξηγούσε ότι γεννιούνται φυσιολογικά από τις εντυπώσεις. Οι προλήψεις λοιπόν είναι σαφείς και έχουν άμεση προέλευση από τις αισθήσεις.

ΣΟΦΟΣ – ΣΟΦΙΑ

Σοφία είναι η κατοχή της γνώσης. Το σοφό είναι σαφές και το σαφές αληθές.

Η σοφία δεν υποτάσσεται στη θρησκευτική πίστη, που είναι η εμμονή στο δόγμα.

Για τον Επίκουρο δεν υπάρχουν διαβαθμίσεις στη σοφία, κανείς στοχαστής δεν είναι ανώτερος από έναν

άλλο. «Την σοφία δεν γίνεται να την μεταδώσουμε παντού για το λόγο ότι δεν είναι όλοι σε θέση να τη δεχθούν. Αν υποθέσουμε ότι αυτό είναι δυνατό, τότε αληθινά ο τρόπος ζωής των θεών θα περάσει στους ανθρώπους. Γιατί τα πάντα θα είναι γεμάτα δικαιοσύνη και φιλαλήθεια και δεν θα έχουμε ανάγκη από τείχη ή νόμους ή όλα εκείνα που μηχανευόμαστε ο ένας για τον άλλον» (Διογένης Οιοανδέας).

ΣΦΑΛΜΑ

Η απόκλιση της αλήθειας. Για τα σφάλματα φταίει η μη ορθή ανθρώπινη κρίση. Τα σφάλματα δεν οφείλονται στο ότι η αίσθηση δεν αληθεύει, αλλά στο ότι ο νους δεν ερμηνεύει σωστά τα δεδομένα που παρέχει η αίσθηση.

ΤΕΤΡΑΦΑΡΜΑΚΟΣ

Η συνοπτική προτροπή τεσσάρων συμβουλών των Επικούρειων για την επίτευξη της ευτυχισμένης ζωής. Η τετραφάρμακος συμβουλή θέλει να απαλλάξει τον άνθρωπο από τις φοβίες του και να κατανοήσει ότι μπορεί να ζήσει φυσική ζωή με λίγα . Είναι η εξής: «Ο

θεός δεν είναι επίφοβος, ο θάνατος δεν προκαλεί ανησυχία, το καλό κερδίζεται εύκολα και το κακό αντέχεται εύκολα».

ΤΥΧΗ

Η τύχη δεν είναι κανένας θεός, όπως πιστεύουν μερικοί, γιατί ο θεός δεν κάνει τίποτε άτακτα.

Η τύχη κατά τον Επίκουρο δεν πρέπει να ταυτιστεί με ότι μάς είναι άγνωστο ως προς τα αίτιά του. Η τύχη είναι αντικειμενική με την έννοια ότι οι εξελίξεις προκύπτουν περισσότερο από την πιθανότητα παρά από την αναγκαιότητα. Έτσι ο φιλόσοφος ανοίγει το δρόμο για μία πιο εύκαμπτη κατανόηση του νόμου που κυβερνά το σύμπαν.

«Η φύση μας διδάσκει να θεωρούμε μικρά τα όσα μας φέρνει η τύχη, επίσης, μας διδάσκει, όταν είμαστε τυχεροί να μην αγνοούμε την ατυχία, αλλά κι όταν δυστυχούμε να μην υπερεκτιμούμε την καλοτυχία και να δεχόμαστε ατάραχοι τα καλά που μας φέρνει η τύχη, αλλά και να είμαστε προετοιμασμένοι να αντιταχθούμε σε όσα μας φαίνονται κακά, ακόμα, μας διδάσκει πως όλα όσα οι πολλοί θεωρούν καλά και κακά είναι εφήμερα και

πως η σοφία δεν έχει απολύτως τίποτα κοινό με την τύχη» (Προς Μαρκέλλαν Πορφύριος).

Ο Επίκουρος δε θεοποιεί την τύχη και φυσικά απορρίπτει τη μαντική και διαφωνεί με την έννοια της Ειμαρμένης, τονίζοντας ότι δεν υπάρχει μόνο αναγκαιότητα, αλλά και τυχαιότητα. Όταν κάποιος κατανοήσει ότι η Ειμαρμένη είναι πλάνη, θα καταλάβει ότι η μαντική δεν έχει στήριγμα.

ΦΙΛΙΑ

Στην αρχαιότητα ονομαστότερη από κάθε άλλη, ακόμα και από την πυθαγόρεια, έγινε η Επικούρεια φιλία και η ουσία της είναι από τις γνησιότερα ανθρώπινες και ανθρωπιστικές.

Αποτελεί αφ' εαυτής σοφία και μάλιστα ανώτερη μορφή αυτής, αφού θεωρείται αγαθό, όχι απλά νοητό, αλλά αθάνατο. Ο γενναίος (ανώτερος άνθρωπος) απασχολείται με τη σοφία και τη φιλία. Από αυτά το ένα είναι θνητό και το άλλο αθάνατο, καθώς χαρίζει ευτυχία παρόμοια με εκείνη που απολαμβάνουν οι Αθάνατοι Θεοί. Οι φιλίες είναι λοιπόν ωφέλιμες καταστάσεις για τον γαλήνιο βίο αλλά και ένας αυτοσκοπός.

Ο ίδιος ο Επίκουρος λέει, όπως μας αναφέρει ο Κικέρων, πως απ' όλα τα πράγματα που η σοφία ετοίμασε για να κάνει τη ζωή ευτυχισμένη, τίποτε δεν είναι μεγαλύτερο, τίποτε γονιμότερο, τίποτε πιο ευχάριστο από τη φιλία. Αυτό το έδειξε όχι μόνο με τα λόγια, παρά πολύ περισσότερο με τη ζωή, τις πράξεις και το ήθος του.

Στον Κήπο, η φιλία, αποτελούσε βασική πρακτική του καθημερινού βίου. Μια πρακτική που κατά τους επικριτές του Επίκουρου, έφτανε πολλές φορές στα όρια λατρείας ή κολακείας (π.χ. ο Πολύστρατος και ο Ιπποκλείδης γεννήθηκαν την ίδια ημέρα, μαθήτευσαν μαζί στον Κήπο, ένωσαν τις περιουσίες τους και πέθαναν την ίδια ημέρα [Τιβέριος Βαλέριος Μάξιμος]).

Η φιλία στην οποία αναφέρεται ο Επίκουρος είναι κάτι παραπάνω από απλή φιλία, είναι η φιλία και αγάπη μεταξύ συντρόφων Επικούρειων που μοιράζονται την πεποίθηση ότι το πιο σημαντικό πράγμα στην ζωή είναι το να βρίσκονται μαζί και να μελετούν την πραγματική φιλοσοφία. Η αναζήτηση φίλων, επομένως, και η αναζήτηση ομοϊδεατών πάνε μαζί.

Η φιλία, χωρίς να ταυτίζεται με το συμφέρον, είναι απαραίτητο να στηρίζεται στο αμοιβαίο συμφέρον.

«Όσοι έχουν τη δυνατότητα να επιτύχουν πρώτ' απ' όλα την ασφάλεια στην συμβίωση με τους ομόφρονες τους, αυτοί περνούν την πιο ευτυχισμένη ζωή, επειδή έχουν ο ένας τον άλλον το στερεότερο στήριγμα. Και αφού χαρούν τα αγαθά της πιο στενής οικειότητας, δε θρηνούν σαν κάτι ανεπανάρθωτο τον πρόωρο θάνατο εκείνου που φεύγει πριν απ' αυτούς» (Διογένης Λαέρτιος).

Η φιλία σέρνει το χορό γύρο από την οικουμένη και σαν κήρυκας προσκαλεί όλους μας να σηκωθούμε για να χαρούμε τη μακαρισμένη ζωή.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Είναι αποκλειστικό μέσο για την ηθική τελείωση των ανθρώπων.

Ο Επικούρειος ορισμός της φιλοσοφίας κατά τον Σέξτο τον εμπειρικό: «Η φιλοσοφία υπηρετεί την ζωή και έχει μοναδικό σκοπό όπως κάθε γνώση ή ενέργεια να φέρει την γαλήνη και την ευτυχία».

«Μάταιος είναι ο λόγος του φιλοσόφου που δεν θεραπεύει κανένα ανθρώπινο πάθος. Γιατί, όπως η ιατρική δεν ωφελεί παρά μόνο αν θεραπεύσει τις

ασθένειες του σώματος, έτσι και η φιλοσοφία δεν προσφέρει τίποτα παρά μόνο αν διώχνει τα πάθη της ψυχής»(Πορφυρίου «Προς Μαρκέλλαν»).

Ο Επίκουρος προέτρεπε τους μαθητές του να φιλοσοφούν, είτε είναι νέοι είτε γέροι, αφού την ευδαιμονία όλοι την αναζητούν. Στις ανθρώπινες πράξεις, έλεγε, καλύτερα να πάει στραβά κάτι το οποίο βασίστηκε σε σωστή κρίση, παρά να πετύχει ένας σκοπός που δεν τέθηκε με σωστή κρίση.

ΦΡΟΝΗΣΗ

Είναι η βάση όλων των αρετών. Πρωταρχική φιλοσοφική αρετή από την οποία γεννιούνται όλες οι υπόλοιπες, αφού διδάσκει στον άνθρωπο τι πρέπει να επιζητεί και τι να αποφεύγει.

ΦΥΣΗ

Για τη μελέτη της φύσης ο Επίκουρος ήταν κατηγορηματικός. Δε δεχόταν υποθέσεις που δεν αποδεικνύονταν επιστημονικά ή που δε στηρίζονταν πουθενά. Όλα τα φυσικά φαινόμενα στηρίζονται σε φυσικά αίτια. Αν δεν τα αναγνωρίσουμε έτσι, κινούμαστε

μέσα στο ψέμα και στην πλάνη. Αυτός ήταν και ένας λόγος που ασχολήθηκε με τα μετέωρα, προκειμένου να καταδείξει τις αιτίες των ουρανίων φαινομένων. Δεν ήταν όμως ο μόνος. Ένας άλλος λόγος ήταν να απομυθοποιήσει αυτά τα φαινόμενα από τη θεοποίηση που υπέστησαν, ώστε ο άνθρωπος να απαλλαγεί από τις δεισιδαιμονίες και το φόβο που προκαλεί η άγνοια και η αμάθεια και τον κρατά δέσμιο σε όλη του τη ζωή. Όταν κατανοήσει ότι το κάθε φαινόμενο οφείλεται σε κάποια φυσικά αίτια, αποδεσμεύεται από τους φόβους του και διασφαλίζει την ιδανική κατάσταση της ζωής, την ψυχική γαλήνη (αταραξία). Κατανοώντας τη φύση ο άνθρωπος ολοκληρώνεται, διαλύει τους μύθους και λυτρώνεται από την άγνοια και την αμάθεια. Γνωρίζοντας λοιπόν τη φύση καταχτούμε τη θέση που μάς αρμόζει μέσα στη φύση, γινόμαστε ηθικότεροι. Αυτή είναι η φιλοσοφία του Επίκουρου, η τέχνη του ευ ζην, γιατί και η ευχάριστη ζωή είναι τέχνη!

ΨΥΧΗ

Όσον αφορά την ψυχή ο Επίκουρος αντιτίθεται κάθετα με τον Πλάτωνα, θεωρώντας ότι η ψυχή είναι υλική και θνητή.

Έχει υλική υπόσταση, όπως και το σώμα, εκτός του οποίου δεν μπορεί να συνεχίσει να υπάρχει. Οι Επικούρειοι αντιλαμβάνονται την ψυχή ως ατομική δομή που καταλαμβάνει ολόκληρο το σώμα, συνυφασμένη όμως με το τελευταίο, που ούτε αυτή ούτε το σώμα μπορεί να επιβιώσει της απώλειας του άλλου μέρους. «Αυτοί που λένε ότι η ψυχή είναι ασώματη, δεν ξέρουν τι λένε, διότι αυτό που είναι ασώματο δεν μπορεί ούτε να ενεργεί ούτε να πάσχει», έλεγε ο Επίκουρος. Συνεπώς μετά τον θάνατο η ψυχή αναισθητοποιείται και διαλύεται. Άρα απορρίπτεται η πιθανότητα της προσωπικής αθανασίας. Μετά το θάνατο ο άνθρωπος ξαναγυρίζει στην κατάσταση της ανυπαρξίας, όπως ήταν προτού γεννηθεί.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι ο Επίκουρος προσπάθησε και τελικά τα κατάφερε να δημιουργήσει ελεύθερα και ευτυχισμένα άτομα, απαλλαγμένα από τους φόβους, τις δεισιδαιμονίες και τα πάθη τους, για 600 τουλάχιστον χρόνια μέχρι που τα ιερατεία κατάφεραν να διαλύσουν τους υπάρχοντες Κήπους και να κάψουν σχεδόν όλα τα συγγράμματα του Επικούρου και των μετέπειτα Επικούρειων συγγραφέων. Σήμερα, ο κόσμος βλέποντας πόσο επίκαιρος είναι ο Αθηναίος Φιλόσοφος, άρχισε να τον μελετά, να καταλαβαίνει την σημασία της Επικούρειας φιλοσοφίας και να προσπαθεί να την εφαρμόσει στην καθημερινότητα του. Άλλωστε αυτό

κάνουμε κι εμείς εδώ στον Κήπο της Θεσσαλονίκης. Αναλύουμε βήμα βήμα την φιλοσοφία του, με σκοπό να γίνει κατανοητή και εφαρμόσιμη σε όλα τα επίπεδα και τις φάσεις της ζωής μας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	ΣΕΛ.	5
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ		
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ	«	7
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ		
ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ		
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ	«	19
ΑΓΑΘΟ	«	19
ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ	«	20
ΑΛΗΘΕΙΑ	«	21
ΑΡΕΤΗ	«	21
ΑΥΤΑΡΚΕΙΑ	«	22
ΒΟΥΛΗΣΗ	«	23
ΓΕΝΝΑΙΟΤΗΤΑ	«	23
ΓΝΩΣΗ	«	24
ΕΓΚΡΑΤΕΙΑ	«	24
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ	«	24
ΕΠΙΘΥΜΙΕΣ	«	25
ΕΡΩΤΑΣ	«	27
ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ	«	28
ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΗ ΖΩΗ	«	28
ΕΥΣΕΒΕΙΑ	«	28

ΗΔΟΝΗ	ΣΕΛ.	29
ΘΑΝΑΤΟΣ	«	32
ΘΕΟΙ	«	34
ΚΟΣΜΟΛΟΓΙΑ	«	36
ΛΑΘΕ ΒΙΩΣΑΣ – ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ	«	37
ΜΕΤΕΩΡΑ – ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ	«	40
ΠΑΘΗ (ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ)	«	42
ΠΑΡΕΓΚΛΙΣΗ	«	42
ΠΟΝΟΣ	«	44
ΠΡΟΛΗΨΗ	«	45
ΣΟΦΟΣ – ΣΟΦΙΑ	«	46
ΣΦΑΛΜΑ	«	47
ΤΕΤΡΑΦΑΡΜΑΚΟΣ	«	47
ΤΥΧΗ	«	48
ΦΙΛΙΑ	«	49
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ	«	51
ΦΡΟΝΗΣΗ	«	52
ΦΥΣΗ	«	52
ΨΥΧΗ	«	54
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	«	55
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	«	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	«	59

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χ. Θεοδωρίδη: ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ, Εκδόσεις ΕΣΤΙΑ
- Διογένη Λαέρτιου: ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΑΠΑΝΤΑ, Εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ
- Χ. Θεοδωρίδη: ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ – Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, εκδόσεις ΕΣΤΙΑ
- Λουκρήτιου: ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΣΗ ΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ, Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- Τσέλλερ Νεστέ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ Μετάφραση Χ. Θεοδωρίδη, Εκδόσεις ΕΣΤΙΑ
- ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ Κείμενα – Πηγές της Επικούρειας Φιλοσοφίας και Τέχνης του Ζην, Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ – ΗΘΙΚΗ, Εκδόσεις ΕΞΑΝΤΑΣ
- Α. ΚΟΕΝ: ΑΤΟΜΑ ΗΔΟΝΗ ΑΡΕΤΗ Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- Β. ΦΑΡΡΙΝΓΚΤΟΝ: ΤΟ ΠΙΣΤΕΒΩ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ Εκδόσεις ΚΑΛΒΟΣ
- Μ. ΒΕΡΕΤΤΑ: ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΙ Εκδόσεις ΒΕΡΕΤΤΑ

- ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΟΙΝΟΑΝΔΕΑΣ – ΟΙ ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ, Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- Π. ΝΙΖΑΝ: ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΤΟΧΑΣΤΕΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ, Εκδόσεις ΕΣΠΕΡΟΣ
- Α. LONG: Η ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ Έκδοση Μ.Ι.Ε.Τ.
- ΧΑΡΗ ΛΥΤΑ: ΛΑΘΕ ΒΙΩΣΑΣ Εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ
- Α. F. FESTUGIERE: Ο ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- E. ANDERSON: Ο ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ. Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- ΦΙΛΟΔΗΜΟΣ: ΤΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ. Εκδόσεις ΘΥΡΑΘΕΝ
- Χ. ΓΙΑΠΙΤΖΑΚΗ: ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΩΝ ΔΟΞΑΙ. Εκδόσεις ΒΕΡΕΤΤΑ
- Β. ΚΑΛΦΑ & Γ. ΖΩΓΡΑΦΙΔΗ: ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ. ΙΝΣ
- JEAN BRUN Ο ΕΠΙΚΟΥΡΙΣΜΟΣ Εκδόσεις ΔΑΙΔΑΛΟΣ
- ΟΛΑ ΤΑ ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ «Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ» Εκδόσεων ΒΕΡΕΤΤΑ